

ประวัติการสร้างพระมหาพิชัยราชรถ และเวชยันตราชรถ

■ นำเสนอเมื่อ 14 พ.ย. 2551

ประวัติการสร้างพระมหาพิชัยราชรถ และเวชยันตราชรถ

พระมหาพิชัยราชรถ สำหรับอัญเชิญพระบรมศพไปยังพระเมรุมาศที่สนามหลวง

พระมหาพิชัยราชรถ

พระมหาพิชัยราชรถ ปรากฏบันทึกการสร้างในพระราชพงศาวดารว่า “...ปีเถาะ สัปตศกพระโองการรับสั่งให้ช่างทำพิชัยราชรถที่จะทรงพระโกศพระอัฐิ ๗ รถ ให้ตัดเสาพระเมรุตั้งทรงประดับเครื่องให้แล้วเสร็จในปีเถาะ”

การสร้างราชรถครั้งนั้นก็คือการสร้างพระมหาพิชัยราชรถขึ้น เพื่อการพระบรมศพพระปฐมบรมมหาชนก ใน พ.ศ. ๒๓๓๘ โดยโปรดให้สร้างเป็นราชรถขนาดใหญ่ตามแบบพระราชประเพณี ที่เคยมีมาครั้งกรุงศรีอยุธยา คือ มีขนาดสูง ๑,๑๒๐ เซนติเมตร ยาว ๑,๕๓๐ เซนติเมตร งานพระเมรุ พ.ศ. ๒๓๓๙

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๔๒ สมเด็จพระที่นั่งเธอ เจ้าฟ้ากรมพระเทพสุขาวดี สิ้นพระชนม์ ก็โปรดให้อัญเชิญพระโกศทรงบนพระมหาพิชัยราชรถออกพระเมรุอีกครั้งหนึ่ง นับจากนั้นพระมหาพิชัยราชรถก็ได้ถูกกำหนดให้เป็นราชรถเฉพาะ อัญเชิญพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดินตลอดมา

นอกจากนี้เพื่อให้การเคลื่อนย้ายเข้ากระบวนพระราชพิธีเป็นไปอย่างสะดวก และรู้สึกมีน้ำหนักเบาขึ้น ต่อมารัฐมนตรีได้เล็งเห็นความสำคัญและความงดงามของงานศิลปกรรมประณีตศิลป์ จึงได้บูรณะซ่อมแซมเสริมความมั่นคงแก่พระมหาพิชัยราชรถขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้มรดกงานศิลปกรรมนี้อยู่คู่กับชาติไทยต่อไป การบูรณะพระมหาพิชัยราชรถสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๓๐

พระมหาพิชัยราชรถได้ชำรุดทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ได้มีการซ่อมแซมเพื่อใช้งานได้อยู่เสมอ ดังที่ปรากฏในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ในครั้งนั้นนอกจากซ่อมแซมให้สวยงามแล้ว ยังโปรดให้เพิ่มล้อขึ้นอีกที่ใต้ตัวราชรถทั้งนี้เพื่อให้รับน้ำหนักตัวราชรถและบุษบกยอด และพระโกศที่ตั้งอยู่บนราชรถได้ทั้งหมด

เวชยันตราษรต สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

เวชยันตราษรต

เป็นราชรตอีกองค์หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ
ให้สร้างขึ้นเพื่ออัญเชิญพระศพ สมเด็จพระที่นั่งเชอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสุตารักษ์
ในงานพระเมรุกับสมเด็จพระที่นั่งเชอ เจ้าฟ้ากรมพระเทพสุดาวดี ซึ่งทรงไชพระมหาพิชัยราชรต
พ.ศ. ๒๓๔๒ เวชยันตราษรตมีขนาดสูง ๑,๑๗๐ เซนติเมตร ยาว ๑,๗๕๐ เซนติเมตร

ภายหลังงานพระเมรุ พ.ศ. ๒๓๔๒ แล้ว

เวชยันตราษรตก็ถูกไชเป็นราชรตองในงานพระเมรุพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่อมา
จนถึงงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาพระมหาพิชัยราชรตชำรุด
ตั้งนั้นในงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘

จึงได้ไชเวชยันตราษรตเป็นรตทรงพระบรมศพ โดยไม่มีราชรตองในรั้วกระบวน

และแม่ในการพระเมรุอัญเชิญพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

พระบรมราชินีใน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ก็ได้ไชเวชยันตราษรต

เป็นรตอัญเชิญพระบรมศพ เมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๘

ซึ่งกรมศิลปากรก็ได้ซ่อมแซมเสริมความมั่นคง

และตกแต่งความสวยงามด้วยการลงรักปิดทองประดับกระจกในการนี้ด้วย

และได้ออกหมายเรียกวาพระมหาพิชัยราชรต

ในกระบวนแห่พระบรมศพไปยังพระเมรุมาศ นอกจากพระมหาพิชัยราชรต

และเวชยันตราษรตยังมีราชรตน้อยอีก ๓ องค์

ราชรตน้อยมีลักษณะคล้ายราชรตองค์ใหญ่ทั้งสององค์

คือมีส่วนตัวรตที่แกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจก คานที่ยื่นออกมาเป็นรูปนาคราช

บนราชรตมีบุษบกตั้งอยู่เช่นเดียวกัน เพียงแต่มีขนาดเล็กกว่ามาก

ราชรตน้อยองค์หนึ่งไชเป็นราชรตที่สมเด็จพระสังฆราชประทับ

ทรงสวดนำกระบวนพระมหาพิชัยราชรต ราชรตองค์ที่สอง เป็นราชรตโยงผาจากพระบรมโกศ

จัดเป็นราชรตตามจากนั้นเป็นราชรตน้อยอีกองค์หนึ่ง

ไชเป็นรตสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ประทับ

เพื่อทรงไปรยทานพระราชทานแก่ประชาชนที่มาเฝ้ากราบพระบรมศพตามทางสู่พระเมรุมาศ

ต่อจากนั้นตามด้วยราชรตอง คือ เวชยันตราษรตและรตประทับอื่น ๆ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าราชรตที่ไชในการพระบรมศพจริง ๆ มี ๕ องค์ ซึ่งล้วนสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่

๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

และได้นำออกใช้งานพระเมรุมาศทุกรัชกาลจนปัจจุบัน

ราชรตน้อยในกระบวนแห่พระบรมศพมี ๓ องค์

คือ สำหรับพระสงฆอานพระอภิธรรม ๑ ไปรยขาวดอกดอไม้ ๑ และโยง ๑

คราวใดที่ราชรถองค์ใดชำรุดทรุดโทรม ก็จะได้รับบูรณะซ่อมแซมมาตลอด เพื่อให้มีสภาพที่ใช้งานได้และเพื่ออนุรักษ์งานศิลปกรรมไทยไม่จำหลักที่ยิ่งใหญ่ไว้เป็นมรดกแห่งบรรพชนไทยตลอดไปชั่วกาลนาน อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษทั้งในด้านภูมิปัญญา และสุนทรีย์ที่เต็มไปด้วยความรอบรู้ ในปรัชญาทางศาสนาอย่างลึกซึ้งอีกด้วย

หากจะพิจารณาถึงความหมายและคติความเชื่อที่จินตนาการออกมาเป็นรูปร่างที่เห็นนั้น จะพบว่า การให้รูปแบบเต็มไปด้วยความเชื่อ ที่มีความหมายเกี่ยวกับเทพเจ้าที่พ้องกันทั้งในพระพุทธศาสนา และในศาสนาพราหมณ์ ก็คือเรื่องของจักรวาล

พระพุทธศาสนาจะกล่าวว่าจักรวาลประกอบด้วยทวีป ๔ ทวีป คือ อุดรกรุทวีป อมรโคยานทวีป บุรพวิเทหทวีป และชมพูทวีป กับทั้งประกอบด้วยภูมิทั้ง ๓ คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ จักรวาลนี้มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดของพระอินทร์ ซึ่งทรงเป็นประธานเหนือเทพทั้งปวง

ส่วนในศาสนาพราหมณ์ ถือว่าเขาไกรลาสเป็นศูนย์กลางของจักรวาล เป็นที่ยึดของพระศิวะ หรือพระอิศวร รูปแบบของพระมหากษัตริย์ราชรถและเวชยันตราชรถ ก็น่าจะสร้างขึ้นตามคติความเชื่อในเรื่องของจักรวาลทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการแสดงถึงว่า ได้ให้พระสงฆ์สวดนำวิญญานไปสู่ที่สงบอันมีโลกุตระ และนิพพานเป็นสำคัญ

รูปแบบของราชรถเป็นการจำลองเอาเฉพาะเขาพระสุเมรุเพียงองค์เดียว โดยให้รูปของบุษบกเป็นสัญลักษณ์ บุษบกเป็นอาคารโปร่งรูปสี่เหลี่ยมคอกข้างจัตุรัส เปิดโล่งทั้ง ๔ ทิศ หลังคาเป็นชั้น ๆ ประกอบด้วยช่อรังไก่อเรียงกัน ๓ ช่อ ชั้นแต่ละชั้นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปดูเรียวแหลม

ในด้านสถาปัตยกรรมถือว่าเป็นการสร้างสรรค์ของช่างที่ทำให้หลังคาดูเบา และสวยงามไม่ทื่อทะ ตัวบุษบกหากจะเปรียบกับชั้นภูมิของจักรวาล ก็น่าจะเป็นชั้นอรูปภูมิได้ เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมโกศซึ่งบรรจุพระบรมศพ ซึ่งเปรียบได้กับวิญญานที่ไม่มีรูป ก็น่าจะเข้ากับคติความเชื่อนี้ได้ กับทั้งเป็นการเกิดพระบารมีแห่งองค์ในพระบรมโกศ ซึ่งเปรียบเสมือนทรงเป็นเทพในสัมปรายภพนั่นเอง

ราชรถโถง สำหรับอัญเชิญพระโกศพระศพของพระบรมวงศานุวงศ์ ตัวราชรถเป็นไม้จำหลักรูปพญานาค ลงรักปิดทอง เทียมลากด้วยมา สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์

ราชรถโถง สำหรับอัญเชิญพระโกศพระศพของพระบรมวงศานุวงศ์ ตัวราชรถเป็นไม้จำหลักรูปพญานาค ลงรักปิดทอง เทียมลากด้วยมา สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์

บุษบกตั้งอยู่บนฐานที่ซ้อนกัน ๓ ชั้น อันเปรียบได้กับภูมิทั้ง ๓ ภูมินั้น จะเห็นว่า ฐานแต่ละชั้นมีรูปเทวดานั่งพนมมือเรียงรายอยู่โดยรอบ โดยมีพญานาค ๔ ตัว โอบอ้อมอยู่โดยรอบฐานละ ๒ ตัว ซึ่งหันเศียรออกไปทางทิศตรงกันข้าม ทำให้เห็นด้านข้างของราชรถ มีปลายที่งอนโค้งขึ้น ดูคล้ายบุษบกมาลาที่ประกอบเป็นมุขบัญชร ในสวนของท้องพระโรงที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกอาราธนา

ดังนั้นจะเห็นว่าเทวดานั่งพนมมือและพญานาคนั้นก็ เป็นสัญลักษณ์แห่งสวรรค์ชั้นรูปภูมินั่นเอง ฐานทั้ง ๓ ชั้นตั้งอยู่บนเนื้อตัวรถ ที่ประกอบด้วยลวดขนาดใหญ่ ๔ ลวด และมีลวดเล็กอยู่แนวกลางใต้ฐาน และคั่นซีกอีก ๒ จุด เพื่อรับน้ำหนักของราชรถทั้งคัน ดังนั้น ลวด คาน และเพลลา จึงต้องมีความแข็งแรงเป็นพิเศษด้วย อันเปรียบได้กับโลกและกามภูมินั่นเอง

เรียบเรียงจาก : กรมศิลปากร. กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ. กรุงเทพฯ : กรม, ๒๕๓๙.